

Horyzonty Polityki
2021, Vol. 12, N° 41

JANUSZ ROSIEK

<http://orcid.org/0000-0001-6290-4724>
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
rosiekj@uek.krakow.pl

DOI: 10.35765/HP.2124

Antypandemiczna polityka gospodarcza UE w aspekcie możliwości ograniczania negatywnych skutków pandemii COVID-19

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Zasadniczym celem naukowym opracowania jest prezentacja skali i obszarów oddziaływania antypandemicznej polityki gospodarczej prowadzonej na poziomie UE oraz przedstawienie ogólnej oceny skuteczności tej polityki, a także zaproponowanie sposobów oceny jej efektywności. Istotne jest także położenie nacisku na odpowiednie otoczenie instytucjonalno-prawne warunkujące skuteczność tej polityki. Dodatkowym celem jest identyfikacja wyzwań na przyszłość dotyczących wybranych jej aspektów.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Problem badawczy podjęty w artykule obejmuje przedstawienie uwarunkowań, determinant (wewnętrznych i zewnętrznych) oraz narzędzi prowadzonej przez UE antypandemicznej polityki gospodarczej oraz próba oceny jej skuteczności. Do metod badawczych zastosowanych w tekście należą: krytyczna analiza porównawcza dostępnej literatury, przede wszystkim opracowań dotyczących skali, zakresu i skuteczności rzeczywistej oraz potencjalnej pomocy udzielanej przez UE krajom członkowskim.

PROCES WYWODU: Wywód został oparty na przedstawieniu podjętych dotychczas przez UE działań w zakresie antypandemicznej polityki gospodarczej oraz na próbie określenia ich skuteczności. Rozważania zostaną przeprowadzone pod kątem wyzwań stojących przed tą polityką w kontekście aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej i zdrowotnej krajów członkowskich UE. W rezultacie zostaną sformułowane rekomendacje, których realizacja pozwoli na zwiększenie skuteczności polityki gospodarczej UE w dobie pandemii. Ponadto będą przedstawione propozycje dotyczące sposobów określania skuteczności tej polityki.

Sugerowane cytowanie: Rosiek, J. (2021). Antypandemiczna polityka gospodarcza UE w aspekcie możliwości ograniczania negatywnych skutków pandemii Covid-19. *Horyzonty Polityki*, 12(41), 155–176. DOI: 10.35765/HP.2124.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: W artykule przedstawiono skalę i zakres oddziaływania antypandemicznej polityki gospodarczej UE. Podjęto również próbę określenia warunków koniecznych dla zwiększania skuteczności jej oddziaływania, a także zaproponowano metody oceny jej efektywności.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE:

1. Skala antypandemicznej polityki gospodarczej prowadzonej przez Unię Europejską jest ogromna i bezprecedensowa. Obejmuje kompleksowe działania skierowane praktycznie na wszystkie sfery życia gospodarczego.
  2. Skuteczność tej polityki jest jednak niewystarczająca i dlatego wymaga ona dokonania istotnych korekt, polegających przede wszystkim na dostosowaniach strukturalnych i instytucjonalnych.
  3. Pełna ocena efektywności prowadzonej przez UE antypandemicznej polityki gospodarczej nie jest możliwa ze względu na zbyt krótki dostępny okres analizy, w związku z czym na razie bardziej można mówić raczej o ocenie jej skuteczności.
-

SŁOWA KLUCZOWE:

antypandemiczna polityka gospodarcza; Unia Europejska, COVID-19

Abstract

THE EU ANTI-PANDEMIC ECONOMIC POLICY
IN VIEW OF MITIGATING THE NEGATIVE EFFECTS
OF THE COVID-19 PANDEMIC

RESEARCH OBJECTIVE: The main scientific objective of the study is to present the scale and areas of impact of the anti-pandemic economic policy conducted at the EU level and to present a general assessment of the effectiveness of this policy, as well as to propose methods of assessing its effectiveness. It is also important to put emphasis on the appropriate institutional and legal environment conditioning the effectiveness of this policy. An additional goal is to identify future challenges related to selected aspects of it.

PROBLEM AND RESEARCH METHODS: Research problem: presenting the conditions, determinants (internal and external) and tools of the EU's anti-pandemic economic policy and an attempt to evaluate its effectiveness. Research methods: Critical comparative analysis of the available literature, primarily studies on the scale, scope and effectiveness of the actual and potential aid provided by the EU to member states.

THE PROCESS OF THE ARGUMENTATION: The reasoning will be based on the presentation of the measures taken so far by the EU in the field of

anti-pandemic economic policy and on an attempt to determine their effectiveness. The considerations will be carried out in the aspect of the challenges faced by this policy in the context of the current socio-economic and health situation of the EU Member States. As a result, recommendations will be formulated, the implementation of which will allow for increasing the effectiveness of the EU economic policy in the time of a pandemic. In addition, proposals will be made on how to determine the effectiveness of this policy.

RESEARCH RESULTS: The article presents the scale and scope of the impact of the EU's anti-pandemic economic policy. An attempt was also made to define the conditions necessary to increase the effectiveness of its impact, and proposed methods for assessing its effectiveness.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS:

1. The scale of the EU's anti-pandemic economic policy is vast and unprecedented. It encompasses comprehensive actions aimed at practically all spheres of economic life.
  2. However, the effectiveness of this policy is insufficient and therefore it requires significant revisions, mainly consisting of structural and institutional adjustments.
  3. A full evaluation of the effectiveness of the EU's anti-pandemic economic policy is not possible due to the short period of analysis available, and therefore only a partial assessment can be made so far.
-
-

KEYWORDS:

antipandemic economic policy, European Union, COVID-19

1. WSTĘP

Wybuch pandemii COVID-19 wywołał bezprecedensowy, ogólnoświatowy kryzys w sferze zdrowia publicznego, który spowodował poważny spadek aktywności gospodarczej. Kraje Unii Europejskiej stanęły w obliczu konieczności rozwiązania problemów w dziedzinie zdrowia publicznego oraz udzielenia wsparcia pogrążającej się w recesji gospodarce. Aby skutecznie uporać się z tymi wyzwaniami, potrzebne są skoordynowane i spójne działania w zakresie polityki, obejmujące wiarygodne średniookresowe strategie polityki fiskalnej dla wsparcia ożywienia gospodarczego przy jednoczesnym zapewnieniu stabilności fiskalnej. W tym celu uruchomiono ogólną klauzulę wyjścia przewidzianą w Pakcie stabilności i wzrostu, co pozwoliło krajom UE na odejście od wymogów budżetowych, których

musiałyby przestrzegać w normalnej sytuacji. Ponadto osiągnięto porozumienie w sprawie wieloletnich ram finansowych i programu *Next Generation EU*. Został także uruchomiony Instrument na rzecz odbudowy i zwiększania odporności (ang. *Recovery and Resilience Facility – RRF*), którego implementacja powinna pomóc państwom członkowskim wejść na ścieżkę trwałego ożywienia gospodarczego (zob. np. Komisja Europejska – strona internetowa, 2021).

Pandemia koronawirusa stała się potężnym wyzwaniem dla Unii Europejskiej (zob. np.: *Pandemia COVID-19 i reakcja UE*, 2021). Jednak w kontekście działań w zakresie polityki gospodarczej podjętych na poziomie wspólnotowym, nadal brakuje rzetelnej oceny pod kątem ich skuteczności. Opinie na ten temat są bardzo podzielone, o czym świadczą między innymi rozbieżności w wypowiedziach wielu ekonomistów i polityków, z których część krytykuje sposób reakcji Unii Europejskiej na kryzys pandemii (zob. np.: Łapiński, 2020; PAP, 2020; Polak, 2020; Sieroń, 2020b). Należy jednak podkreślić, że w kontekście krytyki działań podjętych przez UE w odpowiedzi na kryzys pandemiczny wielu analityków zwraca uwagę na kluczowy w tym względzie fakt, o którym często się zapomina w dyskusjach publicznych.

Chodzi mianowicie o to, że kompetencje UE w zakresie możliwości stosowania narzędzi polityki gospodarczej, których celem byłoby zwalczanie negatywnych konsekwencji kryzysów zdrowotnych, są mocno ograniczone na rzecz krajów członkowskich.

Celem niniejszego artykułu jest uzupełnienie tej luki badawczej poprzez wstępną analizę i ocenę działań podjętych przez kraje członkowskie i instytucje Unii Europejskiej w zakresie ograniczania negatywnych skutków pandemii dla gospodarek tych krajów.

2. METODY

Ze względu na krótki okres analizy w opracowaniu posłużono się analizą porównawczą literatury dotyczącej ekonomicznych, społecznych i zdrowotnych aspektów pandemii COVID-19. Zaletą tego podejścia jest oparcie analizy na aktualnych danych, w tym także pochodzących z opracowań Komisji Europejskiej. Na tej podstawie sformułowano w podsumowaniu wnioski dotyczące reguł prawnych

i zasad dobrego rządzenia w zakresie zapewniania publicznego bezpieczeństwa zdrowotnego, a także zasad wspierających wszystkie aspekty reagowania w sytuacjach awaryjnych. Przedstawiona analiza porównawcza może stanowić podstawę dla przeprowadzenia w przyszłości bardziej precyzyjnych badań i wnikliwych analiz o charakterze ekonometryczno-statystycznym, których celem powinno być w szczególności opracowanie oraz wypracowanie metod oceny efektywności prowadzonej przez kraje UE polityki ekonomicznej, społecznej i zdrowotnej.

3. PROCES WYWODU: PRZEGLĄD LITERATURY EKONOMICZNEJ DOTYCZĄCYCH SKUTKÓW PANDEMII

3.1. Ekonomia epidemii

Każda pandemia oddziałuje na gospodarkę dwoma głównymi kanałami:

- Po pierwsze następuje spadek wydatków konsumpcyjnych, rośnie zachorowalność, a ludzie starają się unikać choroby. W wielu przypadkach poddają się nawet dobrowolnej kwarantannie. Najsilniej dotknięte skutkami pandemii w krótkim okresie są sektory (przemysły): turystyczny, transportowy i rozrywkowy/eventowy (ang. *entertainment industry*).
- Po drugie, pojawia się negatywny szok podaży. Epidemie zmniejszają podaż siły roboczej, ponieważ niektórzy pracownicy chorują lub pozostają na kwarantannie. W sytuacji gdy spada produkcja, trzeba pokrywać koszty stałe, ale także część kosztów zmiennych w postaci wynagrodzeń pracowników, ponieważ w przeciwnym przypadku pojawia się zadłużenie i wzrasta ryzyko bankructwa (Sieroń, 2020).

Według Banku Światowego koszty pandemii można podzielić na trzy główne kategorie: około 12% kosztów stanowi pochodną śmiertelności, 28% wynika z dużej absencji pracowniczej, natomiast aż 60% stanowi konsekwencję zmian behawioralnych, czyli z dążenia ludzi do uniknięcia zarażenia. Oznacza to, że koronawirus nie

musi mieć wysokich współczynników śmiertelności, aby był ekonomicznie kosztowny. Ponadto podczas pandemii wszystkie sektory gospodarki doświadczają zakłóceń i trudności, co może prowadzić do niedoborów pewnych towarów i niedostatecznej podaży usług oraz wzrostu ich cen.

Ograniczona działalność gospodarcza generuje również niższe dochody podatkowe. Ponieważ dzieje się to właśnie wtedy, gdy rząd zwiększa wydatki, skutkuje to większym deficytem fiskalnym i zadłużeniem publicznym. A wiele krajów już obecnie jest nadmiernie zadłużonych (Sieroń, 2020).

3.2. Ekonomiczne skutki koronawirusa

Nie jest łatwo skwantyfikować i przewidzieć całkowite skutki ekonomiczne pandemii, przede wszystkim ze względu na zbyt małą ilość historycznych doświadczeń. Bank Światowy szacuje, że pandemia mogłaby zmniejszyć globalny PKB nawet o 4,8% w scenariuszu najgorszym (pandemia podobna do grypy „hiszpanki”), 3,1% w scenariuszu umiarkowanym (pandemia na poziomie grypy z 1958 r.) oraz o 0,7% w scenariuszu łagodnym (pandemia porównywalna z grypą z 1968 r.). Początkowo komentatorzy porównywali COVID-19 z wirusem SARS, co miało sens, biorąc pod uwagę typ wirusa oraz miejsce wybuchu epidemii. Tamta pandemia spowolniła tempo wzrostu realnego PKB Chin z 10,5% w pierwszym kwartale 2003 roku do 8,9% w drugim kwartale tegoż roku, ale „odbicie” nastąpiło już w następnym kwartale. Wpływ ekonomiczny COVID-19 będzie jednak znacznie większy, ponieważ zdecydowanie wzrosło znaczenie tego kraju w gospodarce światowej. W 2003 roku Chiny odpowiadały jedynie za około 8,3% światowej gospodarki, podczas gdy obecnie jest to około 19,3% (Sieroń, 2020a; zob. też: Czech, Karpio, Wielechowski, Woźniakowski, Żebrowska-Suchodolska, 2020; Przegląd Uniwersytecki, 2020; Wąsiński, Wnukowski, 2020).

W wypadku SARS było 8096 zachorowań w 37 krajach, a zainfekowanych koronawirusem zostało już prawie 250 tysięcy osób w 163 krajach (dane z 20 marca 2020 r.). W przeciwieństwie do poprzednich epidemii, które najczęściej dotyczyły słabo rozwinięte państwa, tym razem jest inaczej. Najwięcej infekcji odnotowano w Chinach,

we Włoszech, w Iranie, Korei Południowej, we Francji, w Hiszpanii i Stanach Zjednoczonych, czyli, wyliczywszy Iran, w największych gospodarkach świata. Kraje te stanowią łącznie 45,5% światowej gospodarki według PKB zgodnie z parytetem siły nabywczej (54,5% według nominalnego PKB). Należy również odnotować, że Włochy i Japonia były na skraju recesji już w czwartym kwartale 2019 roku. Kolejny kwartał ujemnego wzrostu spowoduje techniczną recesję ósmej i trzeciej z największych, pod względem nominalnego PKB, gospodarek świata (Sieroń, 2020).

3.3. Skutki społeczne pandemii

Pandemie mogą również wywierać istotne, przede wszystkim negatywne, konsekwencje społeczne. Pierwszym potencjalnym negatywnym skutkiem może być zwiększanie uprawnień i wydatków rządowych w celu zwalczania pandemii, a także kolejne interwencje banków centralnych polegające na dodruku pieniądza. W konsekwencji tych działań następuje poważny przyrost wielkości długu publicznego. Poza tym istnieje ryzyko, że rządy nie wycofają się w pełni z nadzwyczajnych uprawnień, przede wszystkim o charakterze kontrolnym, przyznanych sobie na czas pandemii. Istotnymi zagrożeniami są także nasilenie tendencji ksenofobicznych oraz protekcyjnistycznych, wyrażające się w postaci ograniczenia przepływu towarów i ludzi pomiędzy krajami.

Pandemia przynosi jednak także pewne pozytywne efekty. Przykładowo, olbrzymie koszty ponoszone przez kraje UE na walkę z koronawirusem wykazują, w jak dużym stopniu wzbogacił się świat i jak wzrosła wartość życia ludzkiego w ostatnich dziesięcioleciach. Dzięki wzrostowi gospodarczemu państwa dysponują środkami na finansowanie przedsięwzięć zaradczych o ogromnej skali, nawet tak drastycznych, jak kwarantanna całych regionów. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu nikt by nie myślał o tak radykalnych działaniach w odpowiedzi na pandemię o relatywnie umiarkowanym wskaźniku umieralności, a obywatele wielu państw musieliby chodzić do pracy, nie zważając na istniejące ryzyko zakażenia. Można też wyrazić nadzieję, że pandemia będzie miała kilka pozytywnych, długoterminowych skutków i zwiększy świadomość społeczeństwa (Sieroń, 2020).

Zgodnie z prognozami Komisji Europejskiej (COM(2021) 105 final) europejska gospodarka zakończyła 2020 roku i rozpoczęła nowy rok ze słabymi wynikami gospodarczymi, jednak w prognozie Komisji z końca 2020 r. słusznie przewidywano, że wiosną Europa powróci na ścieżkę wzrostu gospodarczego, który latem przyspieszy. Aktywność gospodarcza zmniejszyła się w czwartym kwartale 2020 roku, a wskaźniki ankietowe wskazują na spadek aktywności gospodarczej na początku roku. Przyjmuje się jednak, że postępy w szczepieniu słabszych grup społecznych ułatwią ożywienie działalności gospodarczej. Ponadto, ożywienie to powinien stymulować popyt zewnętrzny dzięki lepszym perspektywom dla gospodarki światowej. Prognozuje się, że w 2021 r. tempo wzrostu gospodarczego w UE i strefie euro wzrośnie do około 3,75%, po spadku o około 6,5% w 2020 roku. W miarę ożywienia gospodarczego roczna stopa wzrostu gospodarczego w 2022 roku powinna wynieść około 4% w UE i 3,75% w strefie euro. Oczekuje się, że w drugim kwartale tegoż roku realny PKB w UE i w strefie euro osiągnie średnio poziom sprzed kryzysu.

Prognozuje się jednak, że produkcja nie powróci do poziomów sprzed kryzysu do końca 2022 roku. Ożywienie gospodarcze będzie jednak nierównomierne w poszczególnych krajach. Oczekiwane jego tempo będzie odzwierciedlać różnice pod względem: skali pandemii, restrykcyjności oraz czasu obowiązywania środków powstrzymujących rozprzestrzenianie się wirusa, względnego znaczenia sektora turystyki i rekreacji dla sytuacji ekonomiczno-finansowej danego kraju, stopnia odporności jego gospodarki na szoki wewnętrzne i zewnętrzne oraz fundamentalnych parametrów gospodarczych, a także rozmiarów i terminowości działań podejmowanych w zakresie polityki antypandemicznej (COM(2021) 105 final).

4. WYNIKI ANALIZY: DZIAŁANIA W ZAKRESIE ANTYPANDEMICZNEJ POLITYKI GOSPODARCZEJ PODEJMOWANE PRZEZ UE I ANALIZA ICH SKUTECZNOŚCI

W obliczu kryzysowej sytuacji 13 marca 2020 roku Komisja Europejska przedstawiła plan natychmiastowych działań mających na celu

złagodzenie społeczno-gospodarczych skutków pandemii COVID-19 w postaci skoordynowanej europejskiej reakcji. Zasadnicze cele Komisji w tym zakresie są następujące (Kudelska, 2020):

- zapewnienie niezbędnych dostaw dla systemów opieki zdrowotnej poprzez zachowanie integralności jednolitego rynku europejskiego, a także łańcuchów produkcji i dystrybucji;
- wsparcie obywateli, w celu uniknięcia niewspółmiernego oddziaływania na ich dochody i miejsca pracy;
- wsparcie przedsiębiorstw i zagwarantowanie ciągłego wspomagania gospodarki poprzez zapewnienie płynności sektora finansowego;
- umożliwienie krajom UE podjęcia zdecydowanych i skoordynowanych działań dzięki wykorzystaniu w pełnym zakresie elastyczności ram pomocy publicznej oraz reguł Paktu stabilności i wzrostu (ang. *Stability and Growth Pact*, zob. np.: <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/european-semester/european-semester-key-rules-and-documents/>).

Poniżej zostały omówione zasadnicze sfery oddziaływania polityki antypandemicznej prowadzonej przez Unię Europejską oraz jej kraje członkowskie (na podstawie opracowania: Kudelska, 2020; zob. też: (COM, 2020a, 2020b, 2021; Sieroń, 2020b).

4.1. Elastyczność zasad pomocy publicznej

Działania podejmowane w odpowiedzi na koronawirusa finansowane są przede wszystkim z budżetów państw członkowskich. W ocenie Komisji Europejskiej unijne zasady udzielania pomocy publicznej pozwalają państwom członkowskim na podejmowanie szybkich i skutecznych działań w zakresie wspierania obywateli i przedsiębiorstw, w szczególności małych i średnich (MŚP), w związku z trudnościami gospodarczymi wywołanymi przez pandemię koronawirusa. Na mocy istniejących regulacji pomocowych możliwe jest opracowanie przez państwa członkowskie szerokich środków wsparcia, takich jak: dopłaty do wynagrodzeń, zawieszenie płatności podatku dochodowego i VAT lub składek na ubezpieczenia społeczne. Ponadto państwa te mogą przyznawać wsparcie finansowe bezpośrednio konsumentom, na przykład w związku z anulowanymi

rezerwacjami lub biletami, których koszt nie jest zwracany przez operatorów turystycznych. Jako podstawę prawną dla implementacji środków pomocowych przeznaczonych na wspieranie przedsiębiorstw mających problemy z płynnością i potrzebujących natychmiastowej pomocy wskazano:

- art. 107 ust. 2 lit. b) Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), uznający za zgodną z zasadami wspólnego rynku pomoc mającą na celu naprawienie szkód wywołanych klęskami żywiołowymi bądź też innymi zdarzeniami nadzwyczajnymi, która umożliwia państwom członkowskim wypłatę odszkodowań dla przedsiębiorstw z tytułu strat bezpośrednio spowodowanych obecną sytuacją kryzysową, w tym dla sektorów lotnictwa i turystyki;
- art. 107 ust. 3 lit. b) TFUE umożliwiający Komisji zatwierdzanie krajowych instrumentów wsparcia, mających na celu zaradzenie poważnym zaburzeniom w gospodarce państwa członkowskiego.

4.2. Elastyczność europejskich ram budżetowych

Komisja zaproponowała Radzie zastosowanie pełnej elastyczności przewidzianej w unijnych ramach budżetowych, aby można było wdrożyć środki niezbędne do zahamowania pandemii oraz do łagodzenia jej negatywnych skutków społeczno-gospodarczych. Zdaniem Komisji, pandemia COVID-19 kwalifikuje się do kategorii „nadzwyczajne zdarzenia pozostające poza kontrolą rządu”, co pozwala na uruchomienie wydatków przeznaczonych na jej zatrzymanie, takich jak np.: wydatki na opiekę zdrowotną i na wsparcie dla przedsiębiorstw i pracowników. Komisja rekomenduje również dostosowanie działań budżetowych wymaganych od państw członkowskich w przypadku ujemnego wzrostu lub dużych spadków aktywności.

4.3. Zapewnienie solidarności w ramach jednolitego rynku

Komisja podkreśla, że solidarność państw członkowskich odgrywa kluczową rolę w czasie trwania kryzysu, zwłaszcza jeśli chodzi

o zapewnienie dostępu do kluczowych towarów niezbędnych do minimalizacji zagrożeń epidemiologicznych. W jej ocenie zasadnicze znaczenie ma współdziałanie w celu zapewnienia produkcji, magazynowania, dostępności i racjonalnego korzystania ze sprzętu medycznego i leków na obszarze UE, w sposób otwarty i przejrzysty. Podkreślono także fakt, że pandemia COVID-19 wywiera duży wpływ na systemy transportowe ze względu na ścisłe powiązanie europejskich łańcuchów dostaw. Ponadto Komisja zapewniła, że współpracuje z państwami członkowskimi w celu zagwarantowania przepływu podstawowych towarów przez granice lądowe. Szczególnie dotknięty pandemią COVID-19 jest międzynarodowy i europejski sektor lotnictwa. Zgodnie z wcześniejszą zapowiedzią, aby pomóc w złagodzeniu ekonomicznych i ekologicznych skutków pandemii, Komisja zaproponowała przyjęcie specjalnych przepisów w celu tymczasowego złagodzenia tzw. reguły *use-it-or-lose-it*, według której przewoźnicy lotniczy zobowiązani są do wykorzystania co najmniej 80% swoich przydziałów czasu na start lub lądowanie (tzw. slotów) w danym okresie, jeśli chcą je zachować w analogicznym okresie kolejnego roku (propozycja zmiany rozporządzenia Rady (EWG) nr 95/93 z dnia 18 stycznia 1993 r. w sprawie wspólnych zasad przydzielania czasu na start lub lądowanie w portach lotniczych Wspólnoty).

4.4. Mobilizacja budżetu UE

W celu zapewnienia możliwości natychmiastowego wspierania najbardziej dotkniętych kryzysem MŚP, UE uruchomiła w ramach swojego budżetu dostępne narzędzia wspierania ich płynności, uzupełniając w ten sposób działania podejmowane przez kraje członkowskie na poziomie narodowym. W ramach udzielanego przez UE wsparcia 1 mld euro ma zostać przekierowany z budżetu UE jako gwarancja dla Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego, mająca na celu zachęcenie banków komercyjnych do zapewnienia płynności MŚP, a także małych spółek o średnim poziomie kapitalizacji. Z pomocy finansowej, opiewającej na kwotę około 8 mld euro, będzie mogło skorzystać co najmniej 100 tys. tego rodzaju przedsiębiorstw. Najbardziej dotkniętym finansowo w wyniku pandemii kredytobiorcom

zapewniona ma zostać możliwość okresowego zawieszenia spłat rat kredytowych.

4.5. Łagodzenie skutków dla zatrudnienia

Komisja Europejska deklaruje gotowość wspierania krajów członkowskich w zakresie ochrony pracowników przed utratą pracy i dochodów, aby zapobiec utrwalaniu się negatywnych konsekwencji kryzysu, głównie poprzez promowanie i wspieranie systemów pracy w ograniczonym wymiarze godzinowym, programów doskonalenia zawodowego i nabywania nowych kwalifikacji. Komisja ma również przyspieszyć prace nad wnioskiem legislacyjnym w kwestii europejskiego programu reasekuracji świadczeń dla osób bezrobotnych, którego celem będzie wspieranie polityki krajów członkowskich sprzyjającej utrzymywaniu miejsc pracy i kompetencji zawodowych zatrudnionych. Ponadto Inicjatywa inwestycyjna na rzecz zwalczania koronawirusa ma ułatwić uruchomienie środków z Europejskiego Funduszu Społecznego ukierunkowanego na wsparcie pracowników i służby zdrowia. Możliwe jest także uruchomienie Europejskiego Funduszu dostosowania do globalizacji w celu wsparcia zwalnianych pracowników i osób samozatrudnionych. W 2020 roku udostępnionych zostało w jego ramach około 179 mln euro.

4.6. Inicjatywa inwestycyjna na rzecz zwalczania koronawirusa

Komisja Europejska stworzyła inicjatywę inwestycyjną w odpowiedzi na kryzys wywołany przez koronawirusa, aby pomóc państwom członkowskim sfinansować działania podejmowane w odpowiedzi na ten kryzys. Inicjatywa ta umożliwia udzielenie natychmiastowego wsparcia finansowego ze środków funduszy strukturalnych na zaspokojenie najpilniejszych potrzeb, przy zapewnieniu możliwie największej elastyczności w zakresie wykorzystania tych środków. W ramach tej inicjatywy inwestycyjnej Komisja Europejska oferuje szybką i nieskomplikowaną pomoc w czasach, gdy obywatele krajów UE pilnie jej potrzebują. Zgodnie z nową inicjatywą, Komisja

zapropowała przeznaczenie 37 mld euro w ramach polityki spójności na walkę z kryzysem pandemii COVID-19. W tym celu Komisja postulowała rezygnację w roku 2020 ze zobowiązania państw członkowskich do zwrotu niewykorzystanych płatności zaliczkowych w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych. Chodzi o niebagatelną kwotę około 8 mld euro z budżetu UE, którą państwa członkowskie mogły wykorzystać jako uzupełnienie finansowania strukturalnego ustalonego na poziomie 29 mld euro w całej UE. W praktyce powinno to przyczynić się do zwiększenia kwoty inwestycji dokonanych w 2020 roku i pomóc skumulować już na wstępie wykorzystanie nieprzydzielonych dotąd 28 mld euro w ramach finansowania polityki spójności w obrębie programów obejmujących lata 2014–2020. Wniosek Komisji w sprawie niezbędnych do wdrożenia Inicjatywy inwestycyjnej zmian do rozporządzenia w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (nr 1301/2013), rozporządzenia ogólnego dotyczącego funduszy (nr 1303/2013) oraz rozporządzenia w sprawie Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (nr 508/2014) został pozytywnie rozpatrzony przez Parlament Europejski i Radę. Poza tym Komisja zaproponowała rozszerzenie zakresu Funduszu Solidarności Unii Europejskiej, z którego UE wspiera finansowo państwa członkowskie dotknięte poważną klęską żywiołową, kraje kandydujące do członkostwa w UE oraz regiony, poprzez uwzględnienie kryzysu w sferze zdrowia publicznego, w taki sposób, aby można było uruchomić środki funduszu w odniesieniu do najsilniej dotkniętych pandemią COVID-19 krajów UE. W 2020 roku UE i państwa członkowskie uruchomiły 4,2 bln euro, czyli ponad 30% produktu krajowego brutto UE, w celu złagodzenia skutków kryzysu pandemicznego. Komisja przygotowała wniosek legislacyjny dotyczący zmiany rozporządzenia Rady (WE) nr 2012/2002 ustanawiającego Fundusz Solidarności Unii Europejskiej. Więcej informacji na temat działań UE podejmowanych w związku z pandemią COVID-19 można znaleźć na specjalnie utworzonej stronie Komisji Europejskiej: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response_pl. Struktura pomocy UE przeznaczonej na walkę z negatywnymi skutkami kryzysu pandemii przedstawia się następująco (zob. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2021_06_15_eu_response_to_covid_june_update.pdf):

- Krajowe środki podjęte w ramach elastyczności zasad budżetowych UE (ogólna klauzula korekcyjna) – 524 mld euro.
- Europejski instrument tymczasowego wsparcia w celu zmniejszenia zagrożeń związanych z bezrobociem w sytuacji nadzwyczajnej (ang. *Support to Mitigate Unemployment Risks in an Emergency* – SURE) – finansowanie przez UE programów pracy krótkoterminowej – 100 mld euro.
- Wsparcie bezpośrednie z funduszu UE – 70 mld euro.
- Krajowe środki płynności, w tym programy zatwierdzone w ramach tymczasowych, elastycznych, przepisów UE dotyczących zasad udzielania pomocy przez państwo – 2,553 mld euro.
- Europejski Mechanizm Stabilności (ang. *European Stability Mechanism* – ESM) wspierający wychodzenie krajów członkowskich UE z kryzysu pandemii – 240 mld euro.
- Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) – finansowanie biznesu/przedsiębiorstw przez grupę Europejskiego Banku Inwestycyjnego – 200 mld euro.

Łącznie: 3,7 mld euro.

Ponadto Europejski Bank Centralny – EBC (ang. *European Central Bank* – ECB) uruchomił pandemiczny program zakupów nadzwyczajnych o wartości 1,350 mld euro.

5. DYSKUSJA: SKUTECZNOŚĆ ANTYPANDEMICZNEJ POLITYKI GOSPODARCZEJ UE ORAZ WARUNKI KONIECZNE DLA JEJ POPRAWY

Pomimo ostrych sporów pomiędzy krajami Północy i Południa Europy o koszty zwalczania negatywnych skutków pandemii COVID-19 udało się przygotować pakiet ratunkowy w wysokości 590 miliardów dolarów (Laurent, 2020). Implementacja tego pakietu powinna pozwolić krajom pożyczać środki z funduszu ratunkowego strefy euro, czyli Europejskiego Mechanizmu Stabilności, w celu przeznaczenia ich na opiekę zdrowotną do określonej kwoty praktycznie bez żadnych warunków. Uwzględniając przedłużającą się recesję, która jak się oczekuje będzie głębsza niż kryzys z 2008 roku, koncentracja uwagi na pieniądzu wydaje się zrozumiała. Jednakże zdaniem

niektórych badaczy problematyki nie może przesłaniać brak koordynacji i współpracy w zakresie polityki ochrony zdrowia w ramach Unii Europejskiej, która w ich opinii zwiększyła koszty pandemii – zarówno ludzkie, jak i finansowe. Pomimo istnienia od wielu już lat wspólnego rynku, posiadania wspólnej granicy zewnętrznej i jednolitego wyzwania, jakim jest system opieki zdrowotnej dla starzejącej się populacji, każdy z krajów UE prowadził w tym zakresie swoją własną politykę. Na początku kryzysu Włochy, które jako pierwszy kraj w Europie najdotkliwiej odczuły uderzenie koronawirusa, potrzebowały głównie masek i sprzętu medycznego a nie pieniędzy. Odpowiedzią ze strony innych, zagrożonych koronawirusem krajów, było zamykanie granic i gromadzenie zapasów środków medycznych na potrzeby rynku wewnętrznego. W wielu kwestiach związanych z antypandemiczną polityką gospodarczą wskazówki Komisji Europejskiej, organu wykonawczego UE, wyznaczają kierunki działania dla krajów członkowskich UE. Jednakże polityka opieki zdrowotnej podlega zasadniczo pod jurysdykcję właśnie tych krajów, które tylko częściowo delegowały swoje uprawnienia w tym zakresie na poziom UE (np. w zakresie sposobu zarządzania szpitalami czy też zasad zaopatrzenia w leki). Nierównomierna liczba ofiar śmiertelnych w Europie sugeruje, że wielka Unia nie jest dobrze przygotowana na epidemie. Wygląda na to, że kraje, które zareagowały wcześniej w związku z wybuchem epidemii COVID-19 (Austria, Dania i Grecja) radzą sobie lepiej niż te, które zareagowały stosunkowo późno (Włochy czy Hiszpania).

Natomiast oszczędny, ale silnie zdecentralizowany kraj, jakim są Niemcy, dysponujący zarówno rozwiniętym systemem intensywnej opieki medycznej, jak również specjalistycznymi firmami z tej branży, wydaje się radzić sobie lepiej z kryzysem pandemicznym aniżeli efektywnie finansowany, ale scentralizowany system Francji, który, aby złagodzić obciążenie, przewozi pacjentów szybkim pociągiem do mniej dotkniętych epidemią regionów. Silnie zróżnicowany jest też dostęp do masek, testów i innych narzędzi ochrony zdrowia w poszczególnych państwach UE. O tym, że jeden kraj jest bardziej odporny na negatywne skutki pandemii od drugiego, decyduje szereg złożonych czynników. Wykraczają one daleko poza podział Północ-Południe czy też podstawowe wskaźniki makroekonomiczne w postaci udziału wydatków na opiekę zdrowotną w PKB. Na

część z nich, takich jak na przykład gęstość zaludnienia, UE nie ma bezpośredniego wpływu, jednakże powinna ona dążyć do uzyskania jak najlepszego wyposażenia w narzędzia do walki z tego rodzaju dysproporcjami. Skoordynowany nadzór nad epidemią i właściwie finansowana wymiana informacji pomiędzy krajami umożliwiłyby szybką reakcję na zagrożenia kryzysowe. Łączenie zasobów medycznych usprawniłoby alokację istniejących środków, przede wszystkim testów, masek i respiratorów, a dzięki połączonej sile nabywczej można byłoby kupić więcej za mniej.

UE powinna również być liderem do najważniejszego światowego wyścigu po szczepionkę, uwzględniając fakt, że mogłaby połączyć budżety krajowe w celu sfinansowania wydatków w wysokości co najmniej 30 miliardów dolarów szacowanych kosztów badań i produkcji szczepionek. Hasło „więcej Europy” jest obecnie mało popularne i niewiele państw członkowskich będzie się śpieszyć z przekazaniem większych uprawnień organom UE, jednakże to ona powinna zdecydowanie dążyć do zwiększania efektywności istniejących narzędzi antypandemicznej polityki gospodarczej (Laurent, 2020).

W czasie obecnego kryzysu nie wszystkie formy odgórnej kontroli mają sens. W niektórych krajach regionalne organy ds. ochrony zdrowia przewodziły bardziej niż nawet ich rządy krajowe. Ale, jak to ujęła Joan Costa Font z London School of Economics, wspólne działania krajów są oczywiście korzystne, gdy napotyka się pandemię, która nie przestrzega granic – zwłaszcza w UE, gdzie wysoce zintegrowana gospodarka oznacza, że w interesie każdego państwa leży zdrowie sąsiadów. Jeśli skoncentrowanie się na pieniądzu nie doprowadzi do większego podziału obciążeń związanych z polityką informacyjną i zasobami zdrowotnymi, państwa europejskie będzie czekać długa droga do otwarcia gospodarek. Do napięć wewnątrz Unii Europejskiej doszło po nieudanym unijnym szczycie zorganizowanym w dniach 25–26 marca 2021 r., podczas którego m.in. Włochy domagały się wyemitowania unijnych obligacji na walkę z pandemią. Pomysłowi sprzeciwiły się zdecydowanie Niemcy i KE. Premier Włoch Giuseppe Conte na łamach dziennika „Il Sole-24 Ore” powiedział, że „Jeśli UE nie stanie na wysokości zadania w tym epokowym wyzwaniu całej europejskiej konstrukcji grozi to, że w oczach naszych obywateli straci swój sens istnienia”.

W opracowaniu autorstwa Alemana i innych (2020) można znaleźć opis uwarunkowań optymalizacji lockdownu, która może przyczynić się do zwiększania skuteczności polityki antypandemicznej. Istotnym aspektem tego nurtu literatury ekonomicznej jest kompromis między stratami ekonomicznymi (w tym kosztami społecznymi) a liczbą istnień ludzkich uratowanych dzięki polityce pozostawania w domu (zob. też np.: Alvarez i inni 2020, Atkeson 2020, Barro i inni 2020, Eichenbaum i inni 2020, Farboodi i inni 2020, Fogli i inni 2020, Glover i inni 2020, Kaplan et al. 2020, Piguillem i Shi 2020). W tym kontekście pomiar tego, jak wiele istnień ludzkich jest ratowanych dzięki polityce polegającej na pozostaniu w domu ma kluczowe znaczenie. Szacunki tych autorów dostarczają empirycznie ugruntowanej miary skuteczności tych polityk w zmniejszaniu liczby ofiar śmiertelnych epidemii i z tego powodu powinny być pouczające w zakresie przyszłej kalibracji i oszacowania parametrów polityki w modelach rozprzestrzeniania się pandemii. Ponadto należy zauważyć, że empiryczny charakter zaprezentowanego przez nich podejścia pozwala im być agnostykami w odniesieniu do sił napędowych dynamiki pandemii. Otrzymane przez nich wyniki są pouczające dla każdego opracowywanego modelu pandemii, niezależnie od mechanizmów teoretycznych generujących jej powstawanie, które mogą się nawet istotnie różnić w ramach poszczególnych modeli. W miarę jak kraje europejskie wchodzą w kolejne blokady (ang. *lockdown*), należy rozważyć zasadnicze kwestie, w szczególności dotyczące możliwości formułowania zbiorowych wspólnych wniosków, dotyczących polityki i środków prawnych, jakie wyciągnięto z przebiegu dotychczasowego procesu pandemii. Sytuacja nadzwyczajna wymaga natychmiastowej reakcji ze strony rządów. Jednak sytuacje awaryjne powinny mieć charakter tymczasowy – nieodłączne niebezpieczeństwa związane z permanentną sytuacją awaryjną lub normalizacją sytuacji awaryjnej są różnorodne. Po upływie kilkunastu miesięcy od ogłoszenia przez WHO nowego wirusa SARS-CoV-2 jako globalnego zagrożenia zdrowia wiemy znacznie więcej o tym wirusie, w tym o jego przenoszeniu i możliwościach kontroli. Rządy nadal działają jednak w trybie awaryjnym i bazują na uprawnieniach nadzwyczajnych do wyłączenia i zawieszenia normalnego trybu funkcjonowania państwa. Takie zawieszenie normalnego funkcjonowania kontroli parlamentarnej i nadzoru sądowego, często w połączeniu

z represyjnymi posunięciami wobec populacji w celu kontrolowania wirusa, ujawnia jeden z najbardziej szkodliwych błędów kryzysu, zawierający się w stwierdzeniu, że zarządzanie kryzysowe wymaga przynajmniej czasowego zawieszenia praw, praworządności, a także skutecznego zarządzania procesami społeczno-gospodarczymi. Zamiast dostrzegać rolę przestrzegania dobrych praktyk zwiększających zaufanie publiczne, a tym samym publiczne ich przestrzeganie, wiele rządów ucieka się do złych praktyk w zakresie rządzenia. Przy nieuzasadnionych i ukierunkowanych ograniczeniach oraz korzystaniu z uprawnień wywierających negatywny wpływ na praworządność i prawa obywateli, ryzykują osiągnięcie efektu odwrotnego do zamierzonego, którym jest zmniejszenie zagrożenia COVID-19. Narastający niepokój budzi to, że wiele rządów wydaje się niechętnych rezygnacji z nowych uprawnień, co jest echem negatywnego historycznego precedensu stałego przesunięcia władzy w kierunku władzy wykonawczej, w okresach następujących po sytuacji nadzwyczajnej. Takie trwałe zmiany w układzie sił wywierają głęboki i długotrwały wpływ na praworządność i prawa, a przeprowadzone badania pokazują, że nie koreluje to ze skuteczniejszą reakcją na COVID-19. Zamiast tego państwa muszą przyjąć długoterminowe strategie zwalczania koronawirusa, ale także przywrócić zwykłe procesy demokratyczne i praworządność. W powyższym kontekście Aleman i inni (2020) argumentują, że najskuteczniejsze działania w odpowiedzi na globalną sytuację zagrożenia zdrowia powinny być oparte na zasadach praworządności i dobrego rządzenia. Opierając się na analizie sympozjum „COVID-19 i stany nadzwyczajne”, opublikowali oni dokument strategiczny wspierający osiem zasad praworządności i dobrych rządów, wspomagających kierowanie działaniami podejmowanymi w sytuacji zagrożenia zdrowia publicznego. Chociaż określenie skali i kosztu COVID-19, a więc najlepszych praktyk w odpowiedzi na epidemię, może być niemożliwe nawet w ciągu następnej dekady, możliwe jest jednak zidentyfikowanie pojawiających się dobrych praktyk w tym zakresie, które korelują z korzystniejszymi wynikami, w tym między innymi: wyższymi poziomami przestrzegania prawa, niższymi wskaźnikami infekcji/zakaźności i śmiertelności. Z uwagi na fakt, że rządy i organy ustawodawcze starają się dostosować, zreformować i odbudować odporność w swoich systemach, to właśnie te zasady powinny nimi

kierować. Skuteczność antypandemicznej polityki gospodarczej stanowi przedmiot szerokich rozważań w literaturze ekonomicznej (zob. np.: Aleman, Busch, Ludwig, 2020; Laurent, 2020; Łapiński, 2020; Weinberg, Grogan, 2020).

WNIOSKI

Podsumowując przeprowadzone powyżej rozważania można pokusić się o sformułowanie postulatów w odniesieniu do reguł prawnych i zasad dobrego rządzenia (ang. *governance*) w zakresie zapewniania publicznego bezpieczeństwa zdrowotnego, jak również w stosunku do zasad wspierających wszystkie aspekty reagowania w sytuacjach awaryjnych. Najważniejsze z nich to zagwarantowanie stabilności prawnej i przejrzystości w zakresie komunikacji społecznej oraz zapewnienie transparentności procesu decyzyjnego oraz uwzględnianie obowiązujących standardów w zakresie prawa międzynarodowego i praw człowieka. Ponadto istotne jest podejmowanie natychmiastowych, skoordynowanych i wspólnych działań przez kraje członkowskie Unii Europejskiej, a także zagwarantowanie, że środki ochrony bezpieczeństwa będą skierowane wyłącznie na rozwiązywanie kryzysu zdrowotnego, a nie na osiąganie innych celów politycznych. Istotną rolę w procesie projektowania i implementacji antypandemicznej polityki gospodarczej przez Unię Europejską powinna również odgrywać ochrona mechanizmu nadzoru w celu zapewnienia wyższej jakości prawa, reguł prowadzenia tej polityki oraz jej wykonalności. Konieczne jest także angażowanie się decyzyjnych organów Unii Europejskiej oraz ekspertów z poszczególnych krajów członkowskich tego ugrupowania w zewnętrzne ekspertyzy (w tym naukowe) i we współpracę z interesariuszami oraz korzystanie z międzynarodowych doświadczeń. Działania te powinny również zostać rozszerzone o reformowanie przepisów prawnych na podstawie identyfikacji i analizy dobrych praktyk na poziomie krajowym i międzynarodowym.

Niniejsze opracowanie stanowi jedynie punkt wyjścia dla przeprowadzania w przyszłości bardziej szczegółowych badań, zwłaszcza o charakterze empirycznym. W celu bardziej precyzyjnego określenia sposobu i skali oddziaływania antypandemicznej polityki

gospodarczej prowadzonej przez Unię Europejską i jej kraje członkowskie konieczne jest dokonanie dokładniejszych analiz. Powinny się one opierać na metodzie korelacji oraz regresji liniowej i nieliniowej, wybranych podejściach w zakresie modelowania równań strukturalnych, bądź też na tzw. metodzie obwiedni danych (ang. *Data Envelopment Analysis – DEA*), pozwalającej na ocenę efektywności tej polityki w sferze ekonomicznej i społecznej, a nawet ekologicznej.

BIBLIOGRAFIA

- Aleman, Ch., Busch, Ch., Ludwig, A. & Santaaulàlia-Llopis R. (2020). Evaluating the Effectiveness of Policies Against a Pandemic. *BSE Working Paper Series*, 1209.
- Alvarez, F.E., Argente, D. & Lippi, F. (2020). A Simple Planning Problem for COVID-19 Lockdown. *NBER Working Papers*, 26981.
- Atkeson, A. (2020). What will be the economic impact of Covid-19 in the us? Rough estimates of disease scenarios. *NBER Working Paper*, 26867.
- Barro, R.J., Ursúa, J.F., and Weng, J. (2020). The coronavirus and the great influenza pandemic: Lessons from „the Spanish Flu” for the coronavirus’s potential effects on mortality and economic activity. *NBER Working Paper*, 26866.
- COM (2020a) 112 final. *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego i Eurogrupy w sprawie skoordynowanej reakcji gospodarczej na epidemię COVID-19*. (Dnia: 13.03.2021).
- COM (2020b) 1863 final. *Komunikat Komisji, Tymczasowe ramy środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19*. (Dnia: 19.03.2021).
- COM (2021) 105 final. *Komunikat Komisji do Rady, Rok od wybuchu pandemii Covid-19: działania z zakresu polityki fiskalnej*. (Dnia: 3.06.2021).
- Czech K., Karpio A., Wielechowski M., Woźniakowski T., & Żebrowska-Suchodolska D. (2020). *Polska gospodarka w początkowym okresie pandemii COVID-19*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (SGGW). <https://www.ieif.sggw.pl/wp-content/uploads/2021/04/Polska-gospodarka-w-pocz%C4%85tkowym-okresie-pandemii-COVID-19.pdf>. Dnia: 26.06.2021).
- Eichenbaum, M.S., Rebelo, S., i Trabandt, M. (2020). The macroeconomics of epidemics. *NBER Working Paper*, 26882. <http://www.nber.org/papers/w26882>. (Dnia: 20.06.2021).

- Farboodi, M., Jarosch, G., i& Shimer, R. (2020). Internal and external effects of social distancing in a pandemic. *NBER Working Paper*, 27059. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27059/w27059.pdf. (Dnia: 20.06.2021).
- Fogli, A., Perri, F., Ponder, M., i& Azzimonti, M. (2020). Pandemic control in econ-epi networks. *Federal Reserve Bank in Minneapolis. Research Division Staff Report*, 690. <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.08.19.20178087v1.full>. (Dnia: 30.06.2021).
- Glover, A., Heathcote, J., Krueger, D., i& Rios-Rull, J.-V. (2020). Health versus wealth: On the distributional effects of controlling a pandemic. *CEPR Discussion Papers from C.E.P.R.*, 14606. <https://econpapers.repec.org/paper/cprceprdp/14606.htm>. (Dnia:31.05.2021).
- Kaplan, G., Moll, B., & Violante, G. (2020). The Great Lockdown and the Big Stimulus: Tracing the Pandemic Possibility Frontier for the U.S. *Working Paper*, 119. https://bfi.uchicago.edu/wp-content/uploads/BFI_WP_2020119.pdf. (Dnia: 30.06.2021).
- Kiwnik-Pargana, J. (18.01.2021). *Reakcja UE na pandemię. Jest raport*. <https://www.dw.com/pl/reakcja-ue-na-pandemi%C4%99-jest-raport/a-56268377>. (Dnia: 25.06.2021).
- Komisja Europejska – European Commission (2021). https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en. (Dnia: 30.06.2021).
- Kudelska, A. (2020). Departament Wsparcia Przedsiębiorczości PARP, Enterprise Europe Network, Koronawirus w UE – Komisja Europejska określa skoordynowaną europejską reakcję na skutki gospodarcze pandemii COVID-19 3 marca 2020. Pobrano z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/IP_20_459 i https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_496. Dnia (2021, 06, 25).
- Laurent, L. (2020). Pandemiczna porażka UE. Tu nie chodzi tylko o pieniądze (opinia). <https://forsal.pl/artykuly/1470568,epidemia-koronawirusa-porazka-ue-pakiet-ratunkowy.html>. (Dnia: 28.06.2021).
- Łapiński, P. (2020). *Czy Unia Europejska przegrała z koronawirusem?*. Klub Jagielloński.pl. <https://klubjagiellonski.pl/2020/04/20/czy-unia-europejska-przegrala-z-koronawirusem/> (Dnia: 20.04.2020).
- Pakt Stabilności i Wzrostu (Stability and Growth Pact)*. <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/european-semester/european-semester-key-rules-and-documents/>. (Dnia:28.06.2021).
- Pandemia Covid-19 i reakcja UE* (2021). <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/coronavirus/>. (Dnia: 28.06.2021).
- Polska Agencja Prasowa (27.042020). *Unia Europejska musi wyciągnąć wnioski ze swojej reakcji na pandemię*. <https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/>

- unia-europejska-musi-wyciagnac-wnioski-ze-swojej-reakcji-na-pandemie,390160.html. (Dnia: 30.06.2020).
- Piguillem, F., i& Shi, L. (April 2020). Optimal COVID-19 Quarantine and Testing Policies. *EIEF Working Papers Series, 2004*. <https://ideas.repec.org/p/eie/wpaper/2004.html>. (Dnia: 25.06.2020).
- Polak, A. (2020). *Chcemy większej reakcji UE na koronawirusa? Dajmy jej narzędzia*. Pobrano z: <https://krytykapolityczna.pl/swiat/ue/unia-europejska-koronawirus-aleksandra-polak/>. (Dnia: 25.06.2021).
- Sieroń, A. (2020a). Czy pandemia COVID-19 spowoduje zapaść globalnej gospodarki. *Przegląd Uniwersytecki, 1* (231), 31–33. Pobrano z: <https://uni.wroc.pl/globalna-dekonstrukcja-ladu-spolecznego-w-obliczu-pandemii-covid-19/>. (Dnia: 30.06.2020).
- Sieroń, A. (2020b). Jak rządy nie ochroniły obywateli przed pandemią COVID-19. *mp.pl, kurier*. <https://www.mp.pl/kurier/253121,jak-rzady-nie-ochronily-obywateli-przed-pandemia-covid-19>. (Dnia: 15.06.2020).
- Wasiński, M., & Wnukowski D. (2020). Skutki pandemii COVID-19 dla gospodarki światowej. *Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, 84*. https://www.pism.pl/publikacje/Skutki_pandemii_COVID19_dla_gospodarki_swiatowej. (Dnia: 20.04.2020).
- Weinberg, N., & Grogan, J. (2020). Effective Pandemic Management Requires the Rule of Law and Good Governance. *NBER Working Paper, 26882*. <https://verfassungsblog.de/effective-pandemic-management-requires-the-rule-of-law-and-good-governance/> (Dnia: 15.06.2020).

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>